

Wat de liefde doet

Verdeling van de samenvattingen van de hoofdstukken:

deel	hoofdstuk	Ko	René	
1	I	x		
	II.A		x	
	II.B	x		
	II.C		x	
	III.A	x		
	III.B		x	
	IV	x		
	V		x	
	2	I	x	
		II		x
III		x		
IV			x	
V		x		
VI			x	
VII		x		
VIII			x	
IX		x		
X			x	
Besluit		x		

Wat de liefde doet

VIA GOD NAAR DE ANDER is een studie van Ko Steketee en René Luijk over de liefde bij Kierkegaard.

Bravenewbooks 2015

Kierkegaard S *Wat de liefde doet. En aantal christelijke overwegingen in de vorm van toespraken* 2007 Budel

Uit de informatie op de stofomslag: Kierkegaard ziet in dit boek liefhebben als een vermogen en als een opdracht. In het eerste deel komen met het oog op wat de liefde doet, de oorsprong en het wezen van de liefde aan bod. In het tweede deel worden eigenschappen van de liefde in het dagelijks leven aan de orde gesteld. In dit boek heft Kierkegaard het onderscheid op tussen “wat de liefde is” en “wat de liefde doet”: “wat de liefde doet, dat is ze, en wat ze is, dat doet ze”.

Eerste deel: oorsprong en wezen van de liefde

1.I Het verborgen leven van de liefde en hoe je dat leert kennen aan zijn vruchten

Kierkegaard en twee kanten van de liefde

“Ja, je zegt wel dat je van me houdt, maar ik merk er niets van. Volgens mij houd je helemaal niet van me”. Zomaar een gedeelte uit een gesprek tussen twee mensen. Er is iets grondig misgegaan in hun relatie. Maar ze hebben het uitgepraat en tegenover elkaar hun spijt uitgesproken over het gebeurde. Dan blijkt echter dat een van beiden op de oude voet voortgaat en zijn gedrag niet verandert. De ander trekt daaruit de conclusie dat er helemaal geen sprake is van liefde.

Als ik je zou vragen wat liefde is, grote kans dat je daar niet direct antwoord op kan geven. Het is niet zo gemakkelijk om te aan te geven wat liefde is. Dat gaat gemakkelijker in het geval van een stoel, want dat is een zichtbaar voorwerp. Maar liefde

kan niet gezien worden op de manier zoals je een stoel kunt zien. Anders, en ook wat nauwkeuriger, gezegd: het begrip 'liefde' is een *verborgen*, een abstract begrip en kan daarom niet verwerkelijkt worden in een zintuigelijk waarneembaar voorwerp. Dit in tegenstelling tot het zichtbare, het concrete begrip 'stoel': waarschijnlijk het voorwerp waar je nu op zit.

Maar uit het bovenstaande moet niet de conclusie getrokken worden dat liefde niet merkbaar zou zijn. Liefde is, indien aanwezig, op te merken. Het maakt *verschil* als het aanwezig is. Deze aanwezigheid is waar te nemen aan wat eruit de liefde voorkomt, uit de vruchten.

In dit eerste hoofdstuk gaat Kierkegaard in op deze twee kanten van liefde: ze is verborgen en ze maakt verschil.

Liefde is verborgen

Het gezonde verstand zegt dat een mens zich niet moet laten bedriegen en alleen moet geloven wat hij met zijn zintuigen kan waarnemen. Het gevolg van deze houding is dat men ophoudt in liefde te geloven. Maar op deze manier bedriegt men zichzelf. En dat is, als het om liefde gaat, het ergste verlies dat een mens kan lijden. Het is een verlies dat niet goed te maken is. Want liefde is onmisbaar in het toekomstige leven en vormt bovendien de verbinding tussen het toekomstige en dit leven.

Liefde komt voort uit het innerlijk van een mens en je kunt haar niet zien. Haar ontstaan is verborgen en daarin is niet door te dringen. Dat wil de liefde zelf: dat haar bron en haar leven in het binnenste een geheim zullen blijven. Wat is nu de reden van het verborgen zijn van de liefde van de mens? Die ligt daarin dat ze op een onnaspeurlijke wijze grondt in de liefde van God. Het is te vergelijken met een stil meer dat grondt in een diep onder zijn oppervlak verborgen bron. Zolang de bron water geeft, blijft het meer vol en blijft er stromend water. Zo

is de liefde van God een eeuwige bron voor de liefde van de mens. En daardoor blijft deze liefde van een mens op verborgen wijze steeds in beweging.

Liefde is te kennen aan haar vruchten

Een mens kan aan de ene kant ontkennen dat liefde bestaat, omdat ze niet waarneembaar is. Maar het is aan de andere kant ook mogelijk om voor liefde aan te zien wat geen liefde is. Hoe kun je weten of iets echte liefde is? Zoals nu een boom gekend wordt aan zijn vruchten zo is de liefde te kennen aan haar vruchten. En ze kan zelfs alléén aan haar vruchten gekend worden, want de liefde is verborgen. Het is voor de liefde ook een behoefte dat ze gekend kan worden. Daarom zoekt ze zich als het ware een uitweg naar buiten door middel van haar vruchten. Deze vruchten zijn haar daden, niet haar woorden. De verhouding tussen woord en daad, tussen liefhebben met de mond en liefhebben met de daad, is als die tussen de bladeren van een boom en de vruchten. En om deze laatste gaat het uiteindelijk. Wil de liefde werkelijk vrucht dragen dan is het nodig dat ze vrucht zet in het hart van een mens.

Wanneer staat nu vast dat er liefde in een mens is? Is er een bepaald woord dat gesproken moet worden of een bepaalde daad die verricht moet worden? Nee. Er is geen woord of daad aan te wijzen waarvan gezegd kan worden: als iemand dat zegt of dat doet dan is daarmee bewezen dat de liefde in hem of haar is. Het beslissende om te bepalen of er sprake is van liefde, is het antwoord op de vraag hoe, met welke bedoeling, een woord gesproken en een daad verricht wordt. En zelfs van dat hoe, van die bedoeling, bestaat er geen bepaalde vorm die zonder meer aantoont dat de liefde aanwezig is. Het gaat er uiteindelijk niet om dat de liefde wordt gekend maar daarom dat ze vruchten voortbrengt en dus gekend kan worden. Het is is daarbij niet de bedoeling om elkaar te beoordelen, want het

evangelie spreekt in de gelijkenis over de boom en de vruchten niet over mensen, maar het spreekt tot mensen en zegt dat de liefde gekend moet worden aan haar vruchten. Het is niet onze taak om huichelaars (wat betreft de liefde) op te sporen. Maar wij zullen als onze liefde eigen vrucht draagt, huichelaars beschaamd doen staan. Daarnaast is een andere vrucht van de liefde, dat ze een liefdevol mens ervoor bewaart om huichelaar te worden.

Het voorgaande houdt in dat we in een relatie van liefde niet wantrouwig de eis mogen stellen om steeds maar weer vruchten te zien. Geloof in de liefde daar gaat het om. Niet alleen in tegenstelling tot het gezonde verstand, maar ook in tegenstelling tot een wantrouwige kleinzieligheid die bij de ander vruchten wil zien. Want liefde is in staat om de liefde bij de ander groter te zien dan ze is. Het kenmerk van de liefde is uiteindelijk de liefde zelf die alleen gekend en herkend wordt door de ander die in de liefde blijft.

Beste René,

Er zijn een aantal dingen die mij opvallen in wat Kierkegaard over de liefde zegt. In de eerste plaats is dat de manier waarop hij in dit hoofdstuk de gelijkenis in Lukas 6,43-45 toepast op de liefde. Het is in feite een gelijkenis over de mens die je kunt kennen aan zijn daden zoals je een boom kunt kennen aan zijn vruchten. Kierkegaard past deze gelijkenis toe op de liefde i.p.v. op de mens en daarmee wordt de liefde door hem niet zozeer als een relatie gezien maar verzelfstandigd en mogelijk zelfs als persoon gezien. Dit blijkt bijv. ook wanneer Kierkegaard op p. 18 spreekt over “de wens en het verlangen van de liefde”. De vraag is wat voor gevolgen deze verpersoonlijking heeft voor Kierkegaard's opvattingen over de liefde.

Het tweede wat ik wil opmerken, is het volgende. Volgens Kierkegaard heeft de liefde van de mens haar oorsprong, aanvang, verblijfplaats en uitgangspunt in het binnenste van een mens (p. 17). Aan de andere kant heeft de liefde van de mens haar diepere grond in de liefde van God (p. 18). De vraag voor mij is nu wat de relatie is tussen de liefde van God en de liefde van de mens.

Als laatste heb ik nog het volgende punt(je). Hét kenmerk van de liefde is volgens Kierkegaard uiteindelijk de liefde zelf, die gekend en herkend wordt door de liefde in een ander (p. 25). Dit is een kenmerk van de liefde die naar de liefde zelf verwijst en daarom puur logisch gezien geen hout snijdt.

Beste Ko,

Hartelijk dank voor je samenvatting en je persoonlijk commentaar op de wijze waarop Kierkegaard omgaat met deze gelijkenis van boom en vrucht. Kierkegaard heeft niet zoveel interesse in het wezen van de liefde. Neemt hij daarmee een beetje afstand tot de filosofie van Plato? Uit de titel blijkt naar mijn bescheiden mening dat Kierkegaard interesse heeft in *Wat de liefde doet!* Kierkegaard wil de daden van liefde op de kaart zetten. Het gaat er Kierkegaard om dat de liefdevolle mens (boom) in daden van liefde (1 John 3:18) zal omgaan met zijn naaste. Uit de vrucht zal moeten blijken of de boom (de mens) werkelijk liefdevol omgaat met zijn naaste. Goede werken maken geen goed mens, maar een goed mens doet goede werken; slechte werken maken niet een slecht mens, maar een slecht mens doet slechte werken. Bijgevolg is het altijd noodzakelijk dat de substantie of persoon zelf goed is voordat er goede werken kunnen zijn, en dat goede werken volgen en voortkomen uit de goede persoon. God is liefde. Hij vult onze levensaccu. Op deze manier kunnen we de zichtbare werkelijke mens liefhebben. God bevestigt ons. Zoek God zelf. Zoek de bevestiging niet bij ouders, partner of kinderen. Omdat God

onze accu vol houdt , kan de liefde doorstromen naar anderen. Als je over God spreekt zonder ware liefde en barmhartigheid , is Hij enkel een naam.

Het Christendom is innerlijkheid. Dát is de grote veronderstelling van Kierkegaard. De mens heeft bij Kierkegaard geen onmiddellijke relatie tot zijn naaste. De naaste is iedereen. Kierkegaard bekijkt het leven vanuit de godsverhouding. God first! Nogmaals het Christendom is innerlijkheid. De liefde van God in de mens is God. Misschien moeten we het anders zeggen , omdat er ook bij Kierkegaard altijd een oneindig kwalitatief onderscheid blijft tussen de Allermooiste en de mens. De liefde van God in de mens is óók God. Gods Geest woont ook in ons. De vrucht van de Geest is liefde , vrede en vreugde. De vierde laatste mens (ná heiden , jood en christen) op onze stoep vlucht uiterlijk naar de maan en naar Mars en in de uiterlijke hersens (wij zijn het brein). Kierkegaard gaat radicaal voor het innerlijk. God first! De Hoge Gast in onze ziel. In het hart is Hij te vinden. Van het hart gaat het leven uit. Want de liefde gaat uit van het hart. God is de (verborgen) bronwel in ons hart. Zoals het stille meer haar diepste grond heeft in de verborgen bronwel, zo grondt de liefde van een mens (!) onnaspeurlijk en ondoorgrondelijk in Gods liefde. God is de grote tussenbepaling tussen de mens en zijn naaste. Mens-God-mens. Op deze manier. Om in liefde je naaste te vinden moet je *van God uitgaan* en in liefde tot je naaste moet je God vinden. God first! Omdat Kierkegaard zó radicaal denkt en leeft (hij verbrak bewust een verloving) vanuit de godsverhouding lijkt het alsof hij niet spreekt over de liefdevolle mens, maar over een soort liefde-substantie in de mens. Maar Kierkegaard heeft het over de mens. Wie is de boom? Dat is de enkeling voor God. Dat is hij en zijn liefde. Kierkegaard heeft het over de eis van het evangelie aan de enkeling. Jij bent die man. Jij bent die boom. Jouw vruchten